

zúra tudatában volt, mit jelenthetnek Ady sorai, gondolatai a bácskai, bánáti, baranyai magyar földnélkülieknek, napszámosoknak, munkásoknak — a HÍD olvasóinak. A később mártírhálált halt Mayer Ottmár (a fasiszták végezték ki Szabadkán) ebben az üzenetében azt adja tudtára az olvasóknak, hogy „Ady Endre: A Május szabad című verse a szerkesztőségén kívül álló okokból kimaradt”. Nem maradhatott ki azonban a dolgozó tömegek tudatából: a HÍD nem nyugodott, s egy igényes válogatást adott ki Ady verseiből, mégpedig annak a HÍD-könyvtár sorozatnak egyik füzetében, amely sorozat 1939 májusában indult a Petőfiről szóló kötettel, majd 1940 decemberéig még további hét füzete jelent meg. Az Ifjú szívekben élek című Ady-vers négy sorával és a költő fényképével ellátott, fekete kartonfedél a költő forradalmi verseit takarta — majd félszáz költeményt.

Ismét a személyes vallomás: tizenegy évesen, amikor a Dugó Dani-féle naivságokat kínálta hasonló korú olvasóinak a topolyai könyvtár — én olvastam a HÍD-nak ezt az Ady-füzetét; olvastam dolgokat és összefüggéseket megsejtő szédülettel, vagy csak egyszerű káprázatával az anyanyelvi, verses csodának... Már nem ellenőrizhetem mindezt. De annak a vágóhídsori munkásnak a nevére még emlékszem, aki a füzetet akkor kezembe adta. Én sosem felejthetem Adyt.

FEKETE GYULA

ÍRÓ

„Patroklosz alszik...”

Sárospataki idős magyartanárom, Dávid Zoltán, minden fölületi jegyében és megnyilvánulásában konzervatív ember volt. Csak a nevelésben volt forradalmár, ösztönösen és öntudatlanul. Megütközve tiltakozott volna a „forradalmár” jelző ellen; meggyőződéssel tagadta volna meg, és nem egyszerűen azért, mert akkoriban ez a jelző megbélyegzésnek számított.

— Judicium, judicium! — ez volt a szavajárása. Ez a legtöbb, amit az iskola adhat: önálló ítéletalkotás, jó ítélőképesség. Minden létező, visszakérdezhető leckénél fontosabbnak tartotta a „judiciumot”. Magyarázat közben, ha észrevette, hogy elpilled az osztály, elbambulniak a tekintetek, kedves ravaszkodás deréngett föl az arcán, s beszótt a magyarázatába valami hibás adatot, helytelen megállapítást, következtetést. Ha senki sem jelentkezett — „Tanár úr, én ezt nem értem”, „Tanár úr, én ezt nem így tudom” —, elhallgatott, s türelmetlenül pattintott az ujjával:

— A kutyafaját... Nem figyel, nem figyel!

Magunkra eszmélve tekintük visszafelé emlékezetből a magyarázat még visszacsengő utolsó mondatait: miről is kellett volna szólnunk, kifejeznünk egyet nem értésünket.

Merem ajánlani ezt a módszert olyan mai — és minden jövőbeli — tanároknak is, akik forradalmárnak vallják magukat.

Ady költészetét szeretettel tanította Dávid tanár úr. No, nem a forradalmi verseit citáltuk. Legtöbb szó a magyarórákon a költői szimbólumról esett, errefelé sodortak a kiválasztott versek is: Elillant évek szőlőhegyén, Az Illés szekerén, A Disznófejű Nagyúr — ezekkel a versekkel először a magyarórákon találkoztam. Nem hagyták bennem különösebb élmény emlékét, de az egy-két évvel későbbi élmény mégis csak Dávid tanár úr magyaróráiban gyökerezik, azt hiszem.

Első Ady-kötetem az *Új versek* kiadásított antikvár példánya.

Megrendeltem később egy másik kötetet is, nyilván csak kíváncsiságból, a címe miatt: „Az Ady-kultusz: magyar öngyilkosság!”

Nos, hát ez a kötet adta az első Ady-élményt, igaz élményt, maradandót.

Ma is megvan a kötet. Négy pamflet Adyról, a szerzők kiadása. Nézegetem benne az alá- és melléhzúgált, mindenféle jellel megtűzdelte részeket. Ime egy csoport, igazán nem ünneprontásnak. Ady koszorúja épp hogy csak ezzel teljes: diadalával a „kis számár gazokon”, akik még halála után húsz évvel is így fröcskölték rá átkaikat.

„A katolicizmus intézményei és vezetői iránt valóságos dühöngő gyűlölet fűti. Ide vonatkozó cikkei telve vannak *útszéli durvaságokkal és otromba sértegetésekkel*. Egy ilyen cikkéért (*Egy kis séta — Nagyváradi Friss Újság*, 1901. ápr. 22.), melyben a nagyváradi káptalant a »legmihasznább és legingyenélőbb emberek« gyülekezetének minősítette, a magyar bíróság (három fokon is) háromnapos börtönbüntetéssel sújtotta. Ez az ítélet kiválóan jellemzi az ő idevágó cikkeinek elfogult egyoldalúságát, és a tárgyilagosság teljes hiányát.”

„...Bebel és Jaurès elvtársakkal azt vallja, hogy »kozmpolita csak a nyegle lehet, de *internacionalista minden becsületes mai ember*«...”

„Csodálatos próféta, aki még 1918 májusában is így eseng a vörös forradalom után:

*A szívem tombolt
S agyam, amit kigondolt,
Mind eskü volt, forradalmas,
A vörös lobogóra.
Oh, hány óra telt el így malaszttal,
Dühvel harcolón, betegen.*
(Strófák május elsejére.)

És hirdeti, hogy *fog is jönni* ez a forradalom, s hat hónap múlva, mikor *megjön*, nem tudja, hogy azt *drága baj- és elvtársaival* egyetemben ő lobbantotta lángra. No de felvilágosítja erről a feledékeny prófétát gr. Károlyi Mihály, a gyászemlékű forradalmi vezér, aki e patkánylázadásról szóló munkájában azt írja, hogy »a forradalmi átalakulásnak halhatatlan költője, Ady Endre is *egész zsenialitásával a mi eszméinket szolgálta*«. (*Egy egész világ ellen*, München, 1923. I. 307. l.) Bizony, annyira az ő forradalma volt ez, hogy néhány hónappal a föntebb idézett verseiben foglalt jóslás után súlyos *betegen* vitette magát el a parlament kupolacsarnokába, ahol *drága baj- és elvtársai* az általuk felforgatott ezeréves haza romjain kikiáltották a *köztársaságot*.”

„HOGYAN TEREM NÁLUNK A HÍRES KÖLTŐ?

Semmi esetre sem úgy, mint a subagallér, hanem megalapozott munkával. Először nemzetgyalázással, osztály ellen való izgatással, azután a kommunista elvek magasztalásával, a proletárdiktatúra előkészítésével és főleg a szabadkőművesláncba való belépéssel.”

„Nem győzzük idézni Hitler végtelenül okos szavait: »Es ist Sache der Staatsleitung, zu verhindern, dass ein Volk dem geistigen Wahnsinn in die Arme getrieben werde.« (Az állami vezetés dolga megakadályozni azt, hogy egy nép a szellemi örület karjaiba hajtassék).”

„Költészetünk »korszerűsítésének« nem igen mondható ez, mert ős-állati elemkből áll...” „...Nem öröm *hallani* sem magunkat, mikor a magyar ábránd nemes, finom hullámszását, melyet oly gyönyörűen tettek át zengő csodába Liszt és Erkel — bartóki raffináltan barbár hangzavarban halljuk visszhangozni. Nem igaz, hogy a jobb angol fül rajong érte: a Times 1938. június 21. számában hamis zenei prófétának mondták...”

„Egy lírikusnál minden belső s külső formai értéket leronthat a tartalom, a lelki

anyag rótsága és silánysága.” „S ilyen lelki anyag hányszor kap Adynál züllött, be-rúgva összetakolt szóruhát, kölcsönvett, elkopott metaforát (pl. francia vicclapokból a disznófejű nagyrúrképét) és zeneietlen makogást!”

„Adynak, mint politikai költőnek sem mély s tiszta a tartalmi alapja; nem igazi vatesi, istenségéből merítő örök emberi forrás. Csak divat fuvallat, mely szociáldemo-csokrata lyukból fújdogált az ő fiatalsága idején. Ha igazi vates lett volna, akkor a nemzeti szocializmust jósolta volna meg.”

„Ady verselése valójában nem egyéb, mint *szótagszámra kimért rimes próza.*”

„Tekintsünk most el az erkölcsi szemponttól, hogy megbocsátható volna-e a fő-lösleges forradalom előidéklésével csinált hazaárulás, a hazának duhaj, hisztérikus pózból való lepszkolása...”

„Vakulj magyar, ha nem látod, hogy turulmadár ez a konchulladékaikon túl-zabált dögkeselyű... Ha valaki, úgy elsősorban ő volt a forradalom kvártélycsinálója a műveltséggel hivalkodók gondolkodásában: *Ady Endre*, ifjúságunk fölkoszorúzott kerítője... S imádói, hihetőleg, még mosónéjának emlékiratait is kiadják ennek a gigantomániás korcsnak.”

„Milyen imponderabilisan jelentéktelen tehetség, milyen üres mázsákkal dobá-lódzó erőművész, szalmatűzzel fűtött óceánjáró, milyen kocsisbortól kocsishangú korcsmatöltelék, asszonykítartotta vicinális lírikus lett volna mindjárt a »nagy« költő, ha filoszemita hurok helyett antiszemita akkordokat mert volna pengetni.”

„Az undorító önszerelem, a vér és arany ördögapostola, te! Hogy megsokasodtak híveid a megbódult kiskorúakkal, meg a piszok és tisztaság nagy szintézisének túl-köszörült agyú esztétáival!”

„Sok ilyen zsenit kívánnak nekünk ellenségeink! Fájának múltját legyalázó, jele-nét züllesztő, jövőjét tagadó hullamagyar... Önistenítő istengyalázó; félkegyelműek félistene.”

Életem első glosszáját visszaadta az Ifjúsági Közlöny szerkesztő tanára. Meg-találom a könyvben a géppel írott fogalmazványt is:

„A közelmúltban egy könyv jelent meg: *Az Ady-kultusz: magyar öngyilkosság!* címmel. Bírálatot nem érdemel, de a hozzászólást kiprovokálja... A szerzők a dzsentri elszörnyűködtetésére, megbotránkoztatására igen gyakran olyan érveket hoz-nak fel Ady ellen, amelyeket ma éppen mellette lehetne felhozni. Érezvén érveik ferdeségét, erőtlenségét, kétélű és fonák voltát, vallási bigottizmusra, egyházi tekin-télyek sérthetlenségére és nimbuszára, osztálygögre, osztályérdekre, üres frázisok-nak, mázos szóvirágoknak és a jassznyelv moslék ízű leszólásainak a hatására épí-tenek... A szerzők, azzal a nyilvánvalóan hazug jelszóval, hogy ők a jövő Magyar-országának építő harcosai, kéjelegve kötözik a halott Adyt a pellengérré... Ez a könyv nem más, mint elfogult, egyoldalú érvekből, idézetek elferdítéséből, félre-magyarázásából és hatásvadászó gyalázkodásokból összehordott, ízléstelen szemét-domb. Illő kifejezést nem találok rá, vagy ha találnék is, azt nem lehetne ide írni.

Patroklosz alszik, de teste fölött még tart a küzdelem.

Gyilkosai rúgdosnak még bele — de már az utolsókat rúgják.”

S a kézirat alatt a szerkesztői megjegyzés:

„Átfésülendő! Ha ők sértettek, mi ezt ne tegyük.”

Első glosszám; első ilyen lecke ez a szerkesztői megjegyzés meg a fésülködés is; nincs kéznél az eredmény, hogyan fésültem át. Csak az élményre emlékszem, az *indulatra*, amely kisodort az iskolapadból, meglehet, végleg, egy valóságos hadszín-térre: részt vállalni, ha apród minőségben is, Ady harcaiban, Ady oldalán.